

ג. אף על פי שאסרו חכמים להטמין משחשכה, אם בא להוסיף על הטמנתו — מוסיף. רשב"ג אומר: נוטל את הסדינים ומניח את הגלופקין (= שמיכת צמר עבה. הערוך), ולהפך. כתבו התוס' שלפי תנא קמא, אין התר להחליף אלא להוסיף על הקיים בלבד. ואולם להלכה כתבו הפוסקים כדברי רשב"ג, שמותר בכל אופן.

ד. היה רשב"ג אומר: לא אסרו להטמין אלא אותו מיחם שהוחם בו, אבל פינה ממיחם למיחם — מותר, לפי שהוא עושה מעשה לקררו, ודאי אין לגורו בזה שמא ירתיח. הפוסקים נקטו להלכה שמדובר בדבר חם, שפינהו לכלי שני, ומותר להטמין. ודוקא בדבר שאינו מוסיף הבל, אבל בדבר המוסיף הבל אסור אף בכלי שני, ואפילו מבעוד יום (עפ"י ר"ן ועוד).

ה. מניחים בשבת מיחם (נחושת) על גבי מיחם וקדרה (חרס) על גבי קדרה. וטח את פיה בבצק — ולא בשביל שיחמו אלא בשביל שיהו משומרים. ובמקום שיכול להגיע לחום שהיד סולדת בו — מחלוקת הראשונים אם מותר להעמיד להפשרה. ולהלכה נקטו הפוסקים לחומרא. יש גורסים שאין מעמידים מיחם על גבי קדרה, כי הקדרה מרבה חמימות במיחם, אבל בתוספתא הגרסה שמותר (רש"י).

ו. אין מרוקין (= מרסקים) לא את השלג ולא את הברד בשבת, בשביל שיוזבו מימיו, אבל ניתן לתוך הכוס או לתוך הקערה ואינו חושש. — שהשלג המופשר אינו ניכר לעצמו. וכתבו הפוסקים שאפילו אם אינו מרסק בידים, לכתחילה יש לחוש בדבר אם המים המופשרים ניכרים לעצמם. מכאן יש לזהר שלא לרחוץ בשבת ידיו במים שנתקשו, שאי אפשר שלא ירסק הברד. וכל הזהיר תבוא עליו ברכה (תוס').

פרק חמשי; דפים נא — נב

- עג. א. באלו מיני מוסרות ושלשלאות, יוצאת הבהמה בשבת?
ב. האם בהמה יוצאת בשבת באביורי שמירה שאין בהם די לשמרה, או אלו המהוים שמירה יתרה מכדי הצורך?
א. לפי שאדם מצווה על שביבת בהמתו, (למען ינוח שורך וחמרך. עתוס' ועוד. ויש סוברים שיש בדבר גם 'לאו' דלא תעשה כל מלאכה... ובהמתך — ע' רש"י ור"ן ע"ז טו.), אסור שבהמתו תצא לרשות הרבים ומשא עליה, אבל כל דבר שהוא צורך שמירתה, ודרכה לצאת בו — מותר. וזהו ששנינו: יוצא הגמל באפסר (= מוסרה, תבל הקשור בצואר) ונאקה [לבנה, שהיא קשה להשתמר] בחטם (חח מברזל הקבוע בחטמה של הבהמה) ולובדקאים [= חמור לובי, שהוא פראי] בפרומביא (מושכת רסן העשוי מברזל) וסוס בשיר (= אצעדה סביב צוארו, אליה נקשרת רצועה).

ואמר רבי ישמעאל ברבי יוסי בשם אביו: ארבע בהמות יצאות באפסר, הסוס והפרד והגמל והחמור. וכן העידו על פרידות של בית רבי, שהיו יצאות באפסר בשבת. וכן הלובדקאים יוצאים באפסר, כמו ששנו בתוספתא.

הסוס יוצא ברסן או באפסר, אבל לא בשניהם יחד. תוס', רא"ש. וכן יוצא הסוס בשיר, כמו ששנינו במשנה, והיא שמירה מעולה מן האפסר (עפ"י מלחמות ה').

עז אינה יוצאת באפסר, לפי שהוא מתנתק מראשה בקלות, אבל אם חקק לה בין קרניה — יוצאה באפסר (תנא דבי מנשיא). תחב לה האפסר בזקנה — נסתפק רב יוסף, שמא לעתים הוא רפוי ונופל, ועלול להוליכו ד' אמות ברשות הרבים. ועלה ב'תיקו'.

עגל יוצא באפסר. (כן העיד רב יוסף על עגלי רב הונא. אבל שור — אין האפסר די לו לשמירה מעולה. עתוס').

חיה קטנה (כגון נמיה וחולדה. רש"י) — יוצאה בסוגר.

כל בעלי השיר, כגון כלבים וחיות קטנות — יוצאים בשיר שעל צואריהם, כי כן דרכם. מותר בשבת לרתום לראש הבהמה אפסר או רסן, ואין בהם איסור טלטול, כי מוכנים הם לצורך זה (תוס', רא"ש).

ב. שמירה שאינה מספקת לבהמה, כגון אפסר לנאקה לבנה, סוגר לחיה גדולה — משאוי הוא ואסור לצאת בו בשבת.

ויש שמירה הפחותה מעט מן הראוי, ואעפ"כ אינה נחשבת כמשאוי, כגון לובדקאים שדרכם בפרומביא, מותר גם באפסר, כמו ששנו בתוספתא (עפ"י רשב"א. ועתוס' ורא"ש).

שמירה יתרה, כגון גמל בחטם, חתול (שאינו תאב לברוח) בסוגר, פרה באפסר, או ברצועה הנתונה בין קרניה לשמירה, (וכן חמור בפרומביא. רא"ש) — תנא קמא אסר, כי שמירה יתרה נחשבת כמשאוי, וחנניה התייר. ומסרו בשם שמואל שפסק כחנניה, ואילו רב פסק לאסור.

א. לא כל דבר שהוא מעל ההכרחי, נחשב 'שמירה יתרה' אלא פעמים שגם זה דרכו, כגון לובדקאים יוצאים באפסר או בפרומביא מברזל, החזקה יותר מאפסר, שאין דרכן של בריות לדקדק ולצמצם בשמירות, ודרכם בזה או בזה (תוס', רא"ש). וכן הסוס יוצא באפסר או בשיר, כדלעיל).

ב. הרי"ף ורבנו חננאל ועוד, פסקו הלכה כתנא קמא וכרב, ששמירה יתירה נחשבת משאוי. ואילו הראב"ד (מובא בראשונים) כתב שיותר ראוי לפסוק כשמואל.

והרז"ה כתב שלש דרגות בדבר: יש שמירה יתרה שהיא כדרך לדברי הכל, כמו לובדקאים בפרומביא. ויש שמירה יתרה שאין דרכם של בני אדם בחול, והיא משאוי בשבת, כגמל בחטם, ובזה אף שמואל מודה שאסור. ויש דרגת בינים, והיא חתול בסוגר, שבזה נחלקו חכמים וחנניה ופסק שמואל כחנניה. וכן הלכה. ונחלקו רב ושמואל בפרה, ברצועה שבין קרניה לשמר, רב מדמה זאת לגמל בחטם ושמואל מדמה לחתול בסוגר, ובזה הלכה כרב שאסר. והרמב"ן השיג על שיטה זו.

ג. כתב הרשב"א: כל דבר שדרך בני אדם לצאת בו בחול, הגם שהוא שמירה יתרה, מותר אף בשבת, וגם לדעת רב. ופסק שסוס ופרד בזמן הזה, כיון שדרכם לצאת בחול בפרומביא, אף בשבת מותר.

חמור שעסקיו רעים — מותר לצאת עמו בפרומביא בשבת. (כן הורה לוי בנו של רב הונא לרבה בר

רב הונא, עפ"י חנניה. ואולם גם להלכה שאין נוקטים כחנניה, כתבו הפוסקים שמותר, כי כך דרך שמירתו של זה). והוא הדין לפרה המורדת — מותר לצאת בה באפסר.

יציאה לרשות הרבים בשבת עם כלב הקשור ברצועה — יש אומרים ששנוי הדבר במחלוקת וראוי להחמיר, אך אין למחות ביד מי שנוהג הטר [אם אינו בן תורה] (דברי חכמים 271 — בשם הגרופ"ש שליט"א. והביא שם בשם 'שערים המצוינים בהלכה' שהדבר שנוי במחלוקת ראשונים. וא"י איוז מחלוקת יש בדבר, ואדרבה, בספר הנזכר מבואר מדבריו (פז, א) שמותר, אלא שכתב להקפיד לצאת עם רצועה קצרה, כדי שלא יגיע החבל סמוך לקרקע בתוך טפח. והיינו ברשות הרבים דוקא [ויש להעיר שלא שמענו בפירוש להקפיד על כך אלא בגמל, שצוארו גבוה, [וכן בסוס — כמוש"כ התוס'], אבל בחיה קטנה מניין לנו שיעור זה. ועוד אפשר שרק בגמל שהליכתו קבועה, אם משלשל החבל יותר מדאי, נראה החבל כמשאוי ולא כשומר לגמל, משא"כ בכגון כלב שהולך ובא תדיר, וכל שעה הוא מתקרב ומתרחק מבעליו. וצ"ע]. וכן יש להקפיד להסיר את דיסקיט היהוי התלויה לו בצוארו, כמו שאמרו (להלן נח). לא תצא בהמה בחותם שבצוארה.

ובמקום שיש עירוב, לכאורה לא שמענו איסור בהולכה עמו ברצועה. וע' אגרות משה או"ח ח"א מה (ד"ה ולכן) שמבואר מדבריו שהעיוור הולך עם כלב בשבתות ובימים טובים.

אלא שבעלי חיים אסור לטלטלם בידיים משום מוקצה. שח, לט. [וצ"ל שהליכה עמם בשרשרת אינה נחשבת לטטול וכנ"ל]. ויש מתירים בחיות מחמד קטנות, המיועדות מתחילה לכך. ע' אג"מ או"ח ח"ה כב, כא. ומצאתי בתשובה להרא"ש (תשובות נוספות' — נדפסו בסוף שו"ת הרא"ש, מכון ירושלים, סט) שלא רצה להתיר לטטול עופות המצפצפים דלא פלוג רבנן בבעלי חיים).

דף נב

עד. א. פרה אדומה שקשרה בעליה במוסרה — האם היא כשרה או שמא נפסלה משום עליית משא עליה?

ב. האם בהמה יוצאה בשבת כאשר הרצועה שבשיר נמשכת או כאשר היא כרוכה סביב צוארה?

ג. האם שיר של בהמה מקבל טומאה? וכן מקל של בהמה?

ד. האם אפשר לטבול שיר (וטבעת שעמה) בעודו כרוך על הבהמה, לטהרו?

ה. מה דין הטבעות והמחטים לסוגיהם, לענין טומאה וטהרה?

א. פרה אדומה שקשרה בעליה במוסרה (= אפסר) — כשרה. ובארו בגמרא שאף לפי הדעות המחשיבות שמירה יתרה כמשאוי, כאן כשרה — אם משום שמדובר במוליכה מעיר לעיר, שאז הוא נצרך לאסרה במוסרה (אביי), אם משום שדמי פרה אדומה יקרים, לכך דרכה בשמירה מעולה (רבא), אם משום שמדובר בפרה מורדת (רבינא).

הרמב"ם הביא תירוץ רבינא. ובהגהות אשר"י מובאים (ממהרי"ח) שלשת התירוצים להלכה.

ואולם הריטב"א נקט שרבינא חולק על רבא, והלכה כמותו.

קיפל המוסרה עליה — פסולה (משנה פרה ב, ג).

ב. רב הונא אמר: בעלי החיים היוצאים בשיר או כרוכים או נמשכים, ושמואל אמר: יוצאים נמשכים

ואין יוצאים כרוכים, (כי אין זו דרך שמירה אלא לנוי בעלמא. ורב הונא סובר שגם לנוי מותר, כי

כן דרכה. כן פרש"י. (ופרש הר"ן, לפי שרגילים לנאותה בכך). והתוס' כתבו שלפי כל הדעות אין

התר לנוי גרידא, אלא סברת רב הונא היא משום שיש שמירה גם בכרוכים [באופן שיש חלל בין האפסר לצואר], כי יכול לתפשה בכריכה, שלא תברח. במתניתא שנו: יוצאים כרוכים להימשך. (פירוש: שיכול להחזיק ידו בכרך ולמשכה. רש"י. התוס' כתבו ששמואל יפרש: לימשך דוקא, שהחבל תלוי ונמשך באפסר).

ואמר רב שמואל בר רב יהודה: מולאות (= פרידות) של בית רבי יוצאות באפסריהן כרוכות בשבת. וכן מסקנת ההלכה — יוצאין או כרוכין או נמשכין. ר"ף. וכן מותר לכרוך האפסר סביבה בשבת (רא"ש).

ג. שיר של בהמה — לפי תירוץ רבי יצחק (נפחא), אינו מקבל טומאה אלא אם שימש מקודם תכשיט לאדם. (וכבר נטמא. רש"י. והתוס' כתבו אפילו לא נטמא עד אחר שייחדו לבהמה), אבל אם נעשה מעיקרו לבהמה, או ששימש לאדם ונעשה בו שינוי בגופו והעבירוהו לבהמה — אינו מקבל טומאה. ואולם רב יוסף אמר: גם אם מעיקרו נעשה לבהמה, הואיל ואדם מושך בשיר את הבהמה, הרי הוא משמש לאדם ומקבל טומאה כשאר כלי האדם, וכמו ששינונו בביריתא, מקל של בהמה של מתכת מקבל טומאה, הואיל ואדם רודה בהן. (אבל של עץ — לא, כי פשוטי כלי עץ טהורים). יש לומר, דוקא שיר שאינו מסייע למלאכה אלא עשוי לצורך שמירת הבהמה, בזה הוצרך רב יוסף לטעם שאדם מושך בו. אבל כלי הבהמה שהם מסייעים למלאכה ולרכיבה, כגון הברזל שתחת צואר הבהמה או הרסן — נחשבים 'משמשי אדם' ומקבלים טומאה (עפ"י חזון איש כלים יט, ט. וכיוון לדעה המובאת בריטב"א וב'חדושי הר"ן' להלן סד).

ד. שנינו במשנתנו, השירים של הבהמות מזים עליהם וטובלם במקומם. והעמיד רבי אמי בשירתכם (עד שנתפשט הנקב), אבל בלאו הכי אי אפשר לטהרם משום חציצה. (רש"י: שהשיר והטבעת הקבועה בה מהודקים. הר' פורת: שהשיר מהודק לצואר הבהמה). והוא הדין במחוללין (= מרווחים, שיש חלל ביניהם) מתחילתם, אפשר לטבול כמות שהם.

[מבואר בגמרא שלפי דעת רבי יצחק, שהשיר אינו מקבל טומאה אלא אם שימש תחילה לאדם, כאשר ריתכו הרי זה מעשה המפקיע לדעת חכמים תורת קבלת טומאה, שהרי נהפך מעתה לכלי בהמה ושוב אין השיר מקבל טומאה. אבל לרבי יהודה, אין שינוי מעשה לתקן מוציא מידי קבלת טומאה. (והלכה כחכמים. ע' חזו"א יז, יא. ובשו"ת אבני נזר (אה"ע תסא) צידד לדעת רש"י שהלכה כרבי יהודה].

כתבו התוס' והרשב"א, שטבעת המהודקת לשיר, אם אין רגילים להוציאה לעתים ולהפרידה מן השיר — אין לחוש משום חציצה, כי הכל כלי אחד הוא. ואפשר שלפי פירוש הר' פורת, הידוק הטבעת לשיר אינו מהוה חציצה, ואעפ"י שרגילים לעתים להוציאה, כי כל זמן שהם ביחד נחשבים חיבור. ולכך הוצרך לפרש שהדיון בגמרא על חציצה בין השיר לבהמה (עפ"י חזו"א כלים יז, יא).

ה. טבעת אדם טמאה (בין שיש בה חותם בין שאין בה, כדלהלן נט:). טבעת בהמה וכלים טהורה, (כאשר הטבעת מנותקת מן הכלי, אבל בעודה מחוברת — נטמאת עם הכלי כדין 'יד'. רש"י). והוא הדין לשאר טבעות (כגון העשויות לדלת. רש"י). גם טבעת של אדם, את התקינה לחגור בה מתניו, (רש"י: שקבעה בראש רצועה. תוס': שמאגד בגדיו הרחבים על ידה) ולקשר בה בין כתפיו (לתפיסת השרוולים) — טהורה. (ודוקא כאשר היא נפרדת מן הרצועה. רש"י).

וגם טבעת של אצבע, אם היא עשויה אלמוג, אף על פי שחותמה מתכת — טהורה, לפי שאין לה בית קיבול, ופשוטי כלי עץ אינם מקבלים טומאה. (ומושב החותם אינו נחשב בית קיבול, כי הוא עשוי למלאות לעולם. עפ"י תוס' ותורי"ד. ויש שכתבו טעם אחר — משום שכל הגדל בים טהור. וע' 'מאור ישראל' כאן).

[רבי נחמיה אומר: בטבעת, הלך אחר חותמה, ואם הוא עשוי מתכת, אעפ"י שהטבעת של אלמוג — טמאה. (נט: ולהפך, טבעת מתכת וחותמה אלמוג — טהורה לדעת רבי נחמיה. ראשונים שם על פי התוספתא. והלכה כחכמים. רמב"ם כלים ד; וע' גם חזו"א כלים יז, יג-יד).]

המחט מקבלת טומאה. ניטל חודה או עוקצה — טהורה. מחט שלמה שעלה בה חלודה — אם מעכב התפירה, טהורה. ואם לאו — טמאה. אמרו דבי רבי ינאי: והוא שרישומה ניכר. מחט העומדת לינקב ועדיין לא נוקבה — טהורה, שעדיין לא נגמרה מלאכתה, ועודנה 'גולם'.

א. אם ייחדה לשימוש כמות שהיא, כגון לנטילת קוצים — טמאה. ואולם מחט שלמה שניטל חררה, אין מועיל לה יחוד אלא אם עשה בה תיקון כלשהו (עפ"י תוס' מט: קכג).

ב. מחט שאין בה נקב (— סיכה), שהאשה אוגרת בה את שערה תחת השבכה, משמע להלן ס. שאינה מקבלת טומאה, לפי שאינה תכשיט ולא כלי תשמיש לאדם אלא היא כטבעת הכלים, כי נועדה לאגוד השער שלא יצא מתחת השבכה, והרי הוא כתשמיש השבכה (עפ"י חרושי רשב"א שם. וע' מהרש"א שם).

דף נג

- עא. א. מה דינם של מרדעת ואוכף החמור, לענין טלטול והוצאה בשבת?
- ב. אלו דברים נוספים על הבהמה, אסור לצאת בהם משום משאוי או מחשש שמא יפלו ויעבירם ד' אמות ברשות הרבים?
- ג. האם מותר לתלות זוג בצואר הבהמה בשבת?
- ד. האם מותר לתלות טרסקל בצואר הבהמה?
- ה. האם מותר לסוך ולפרכס (/ לפרך) את הבהמה בשבת, או להתעסק ברפואתה?
- ו. בהמה שיצאה חוץ לתחום, מה יעשה עמה?

א. חמור יוצא במרדעת (שטיח ששוחים על גוף החמור תחת האוכף או המשא) בזמן שהיא קשורה, (לפי שהמרדעת דרכה להיות על החמור כל הזמן, לחממו). ודוקא קשורה מערב שבת (שמואל). אבל אם לא נקשרה מערב שבת, הרי זה משאוי. רש"י. או שנראה כמתכוין להוצאת המרדעת. או כמתכוין להוליך הבהמה למקום רחוק. תוס'. ועובדין דחול הוא. ריטב"א נד: ובירושלמי משמע משום שמשתמש בבע"ח. מובא ברא"ש. אבל לא באוכף, אף על פי שקשור מערב שבת. רשב"ג מתיר באוכף הקשור מערב שבת, ובלבד שלא יקשור מסריכן (המסרך הוא חבק שחוגרים סביב חזה הבהמה) ולא יפשוט לו רצועה תחת זנבו, (שנראה כרוצה להטעינו משאוי, כי אותן פעולות נעשות כדי שלא יישמט האוכף והמשא קדימה ואחורה. עפ"י רש"י).

הלכה כחכמים, שלא יצא החמור באוכף גם אם קשור מערב שבת (רי"ף).

הנחת מרדעת ואוכף על החמור בשבת, ללא יציאה לרשות הרבים — לדעת רב, מותר. וכן מותר ליטלן ממנו. ואילו שמואל ורבי יוחנן סוברים שמותר ליתן מרדעת משום צער החמור, שלא יצטנן, אבל אוכף אסור, (משום טירחה בשבת, שלא במקום צער לבהמה. תוס'). וכן אסור ליטול את האוכף מעל הבהמה כדי לצננה — אלא מוליכה ומביאה בחצר והוא נופל מאליו.